

**МАРҲИЛАҲОИ
ОМУЗИШИ ҲАЛЛИ
МАСЪАЛАҲОИ МАТНӢ ДАР
ДАРСИ МАТЕМАТИКАИ
СИНФҲОИ ИБТИДОӢ**

**ЭТАПЫ ОБУЧЕНИЯ
ТЕКСТОВЫХ ЗАДАЧ НА
УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В
НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ**

**STAGES OF
LEARNING TEXT TASKS ON
MATHEMATICS LESSONS IN
PRIMARY GRADES**

Бурҳонов Қурбонбой Турсунраҷабович, н.и.п., доцент; **Султонов Рустам Нозимович**, сармуаллими кафедраи риёзӣ - табиӣ тарбияи эстетикӣ ва методикаи таълими онҳо-и МДТ «ДДХ ба номи акад. Б.Гафуров» (Тоҷикистон, Хучанд)

Бурханов Қурбонбой Турсунраҷабович, к.п.н., доцент; **Султонов Рустам Нозимович** старший преподаватель кафедры естественных наук, математики, эстетического воспитания и методики их преподавания ГОУ «ХГУ имени акад. Б.Гафурова» (Таджикистан, Худжанд)

Burhanov Kurbonboy Tursunrajbovich, candidate of pedagogical sciences, Associate Professor, **E-mail: uchzaphgu@mail.ru**; **Sultonov Rustam Nosimovich**, senior lecturer of the department of natural sciences, mathematics, aesthetic education and its methods of teaching under the SEI "KhSU name after acad. B. Gafurov" (Tajikistan, Khujand)

E-mail: uchzaphgu@mail.ru

Вожаҳои калидӣ: рақам, адад, адади номдор, адади номдори сода ва мураккаб, ченаки дарозӣ, ченаки вақт, ченаки вазн, ифода, қоида, таълим, метод

Мақола ба баррасии мароҳили ёдгирии ҳалли масъалаҳои матнӣ дар дарси математикаи синфҳои ибтидоӣ ихтисос дорад. Қайд мешавад, ки ҷузъи муҳими таркибии баҳши математикаи синфи ибтидоӣ ифодаҳо оид ба чор амал ва масъалаҳо мебошад. Тазаккур меравад, ки ба воситаи масъалаҳо асосан тамоми мазмуни математика ва мафҳумҳои он омӯхта мешаванд. Собит шудааст, ки талабагон ҳангоми ҳалли масъалаҳо маъноӣ ҳар як амал ва мавридҳои асосии татбиқи онро идрок менамоянд, малакаҳои ҳисобкуниҳои шифоҳиву хаттии талабагон мустақкам карда мешаванд, барои мустақкам намудани хотира ва инкишофи тафаккури мустақилонаи хонандагон ва тарбияи фаъолнокӣ ва ташаббускориҳои онҳо имкониятҳои васеъ фароҳам меорад. Тартиб додани масъалаҳои имкон медиҳад, ки бачаҳо на фақат вержагиҳои зоҳирӣ, сохтор ва роҳҳои ҳалро сарфаҳм раванд, балки тафаккури эҷодии худро инкишоф диҳанд, барои тартиб додани масъалаҳои маводӣ ададӣ ва матнӣ ҷустуҷӯ намоянд, то ки алоқаи таълим ба ҳаёт мустақкам шавад. Муаллифон ба ин натиҷа расидаанд, ки яке аз роҳҳои баланд бардоштани дониши риёзии хонандагони хурдсол ин марҳила ба марҳила омӯзонидани масъалаҳо ба ҳисоб меравад.

Ключевые слова: цифра, число, именованное число, простые и составные именованные числа, меры длины, меры времени, меры массы, выражения, правило, обучение, метод

Статья посвящена рассмотрению этапов обучения решению текстовых задач на уроке математики в младших классах. Отмечено, что важным компонентом раздела математики начальной школы являются выражения на четыре действия и задачи. Подчеркивается, что через задачи изучается всё содержание математики и ее понятия. Прослеживается, что при решении задач учащиеся понимают смысл каждого действия и основные случаи его применения: во время решения задач укрепляются устные и письменные вычислительные навыки учащихся; обучение решению задач дает широкие возможности для развития самостоятельного мышления учащихся и воспитания их активности и инициативы. Постановка задач позволяет детям не только понять особенности вида, структуры и решения, но и развить творческое мышление, они ищут числовой и текстовый материал для постановки задач, благодаря чему укрепляется связь обучения с жизнью. Авторы приходят к выводу, что одним из способов повышения математических знаний младших школьников является поэтапное обучение задачам.

Keywords: digit, number, nominal number, simple and composite nominal numbers, measures of length, measures of time, measures of mass, expressions, rule, learning, method

The article is devoted to the consideration of the stages of learning to solve text problems in a mathematics lesson in elementary grades. It is noted that expressions for four actions and tasks are an important component of elementary school mathematics. It is emphasized that the entire content of

mathematics and its concepts are studied through tasks. It can be traced that when solving problems, students understand the meaning of each action and the main cases of its application: while solving problems, the oral and written computing skills of students are strengthened; problem solving training provides ample opportunities for developing independent thinking of students and educating their activity and initiative. Setting tasks allows children not only to understand the features of the type, structure and solution, but also to develop creative thinking, they are looking for numerical and textual material for setting tasks, which strengthens the connection between learning and life. The authors come to the conclusion that one of the ways to improve the mathematical knowledge of younger students is the gradual learning of tasks.

Масъала дар барномаи синфҳои ибтидоӣ, яке аз мавзӯи асосии таълими математика ба ҳисоб меравад, ҷои махсусро ишғол менамояд. Барномаи таълим талаб менамояд, ки хангоми омӯзиши математика бояд ҳама хонандагон мустақилона роҳ ва усулҳои ҳалли масъалаҳои пешниҳодшударо аз худ намоянд. Ин на танҳо барои фаҳмонидани хусусиятҳои шахсӣ ва роҳҳои ҳалли намудҳои гуногуни масъалаҳо, балки барои инкишофи фикрии эҷодии хонандагон, васеъ шудани дониши онҳо, мустақкам намудани алоқаи назария бо амали низ мусоидат мекунад.

Барои инкишофи нутқи талабагон кӯшиш кардан лозим аст, ки онҳо ҳар як амали ҳудро доир ба таҳлили масъала аз ҳалли он асоснок кунанд. Бачаҳо бояд кӯтоҳ сахт фаҳмонда диҳанд, ки дар масъала чи маълум аст, чи номаълум, аз матни масъала шарту гузоришот, ҳамчунин саволҳои ёрирасонро аниқ кунанд ва ба қадом амал иҷро шудани онҳоро шарҳ бидиҳанд. Онҳо бояд интиҳоби ҳар як амалро асоснок карда тавонанд.

Масъалаҳои математикӣ, ки барои ҳал кардани онҳо алгоритми муайяне мавҷуд аст, масъалаҳои математикии стандартӣ номида мешавад.

Он гурӯҳи масъалаҳо, ки барои ҳалли онҳо алгоритми мавҷуд надорад, масъалаҳои математикии ғайрестандартӣ ном гирифтаанд [1, с.31].

Яке аз вазифаҳои асосии омӯзиши математика дар муассисаҳои ибтидоӣ дар хонандагон ташаккул додани ҳалли масъалаҳо мебошад.

Омӯзиши ҳалли масъалаҳо барои хонандагони хурдсол аҳамияти қалон дорад.

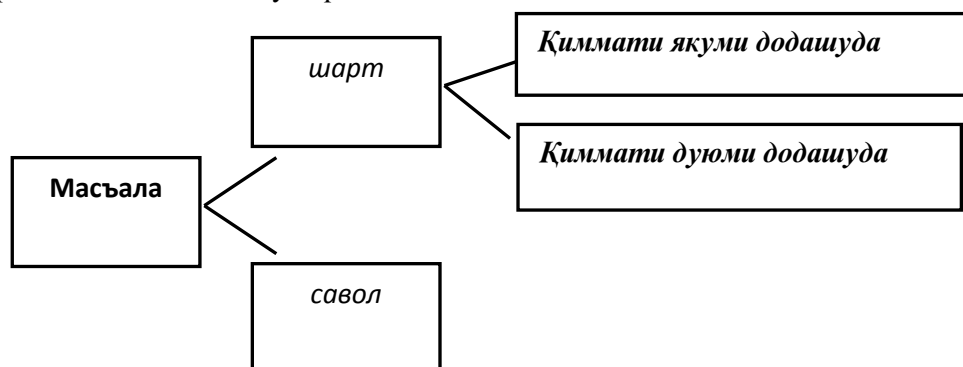
Дар натиҷаи ҳалли пайдарпай ва чандқаратаи масъалаҳо дар хонандагони хурдсол малакаҳои фикрронии мантиқӣ инкишоф меёбад.

Ҳалли масъалаҳо шифоҳӣ ва хаттӣ мешавад. Ҳалли шифоҳӣ бештар дар синфи якум гузаронида мешавад, аммо дар ин ҷо низ хонандагон ба дафтар ва тахтаи синф ҳалро менависанд.

Ҳалли хаттии масъала, навиштани шарт муҳтасари он ба дафтари қорӣ ва тахтаи синф аз синфи дуум оғоз меёбад.

Қайд бояд кард, ки ҳалли масъалаҳо дар хонандагони хурдсол аз синфи якум оғоз ёфта, дар синфи дуум ба ҳалли масъалаҳои яқамала ва дар синфи сеюму чорум ба ҳалли масъалаҳои дуамала ва аз он зиёд бо тарзи ҳалли масъалаҳо шинос мешаванд.

Фаҳмонидани масъалаҳоро дар таълими математикаи синфҳои ибтидоӣ бо чунин шакл гузаронидан ба мақсад мувофиқ аст:

Расми 1. Тарзи фаҳмонидани масъалаҳо дар омӯзиши математикаи синфҳои ибтидоӣ

Эзоҳ:

1. Масъала дар таълими математикаи синфҳои ибтидоӣ сода ва мураккаб омӯзонидани мешавад.
2. Бо воситаи шарт қиматҳои додашудаи масъала навишта мешавад.

3. Бо воситаи савол хонанда пеш аз ҳама муайян мекунад чиро бояд ёфт ва ҷустуҷӯи роҳҳои ҳалли масъала.

Барои мисол се масъалаи зеринро дида мебароем.

Мушоҳида, таҷрибаҳо ва фикру ақидаҳои олимону методистон ҳаминро нишон медиҳад, ки ҳалли масъалаҳои типикӣ дар барномаи синфҳои ибтидоӣ ба таври зерин дода шавад: [5, с.28].

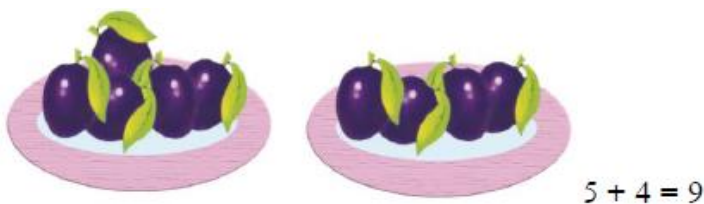
Масъала: сода, мураккаб ва масъалаи мутаносибӣ: роста ва чаппа

Аз рӯи таҳлили адабиёти илмию методӣ, дастурҳои таълимию методӣ, ақидаҳои олимони педагогҳо, равшаносон, методистон, таҳлили мушоҳидаҳои дарсҳои муаллимони пешқадами синфҳои ибтидоӣ, муаллимони ва муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумии пойгоҳии вилояти Суғд, омӯзиши масъалаҳоро ба чунин марҳилаҳои зерин ҷудо кардан мумкин аст:

Марҳилаи якум: Омӯзиши масъала аз рӯи расмҳо одатан аз синфи якум сар мешавад.

М а с а л а н :

Ба хонандагон расмро пешниҳод намуда, супориш дода мешавад, ки ҳал намоянд. Намуна: (Расми 2)

Расми 2. Омӯзиши масъала аз рӯи расм

- Хонанда (Минбаъд Х ишора мешавад.): - Дар табақи якум 5-то олу гузоштаанд, дар табақи дуюм 4-дона.

- Муаллим (минбаъд М ишора мешавад): - Офарин, бачаҳо! Агар ба нақли шумо саволи дар ду табақ ҳамагӣ чанд дона олу гузоштаанд? - гузorem, матни масъала пайдо мешавад. Кӣ масъаларо такрор мекунад? (2-3 нафар такрор мекунад). Барои ба масъала ҷавоб додан онро ҳал кардан лозим аст. Ба навишти зери расм нигаред: $5 + 4 = 9$. Ин навишта ҳалли масъала мебошад. Барои ҷӣ дар байни ададҳо аломати ҷамъ гузошта шудааст?

- Х: - Зеро миқдори ҳамаи олуҳо дар ду табақ пурсида мешавад.

- М: - Ба панҷ чорро ҷамъ кунем, чанд ҳосил мешавад?

- Х: - 9

- М: - Ин ҷавоби масъала мебошад. Саволи масъала «Дар ду табақ ҳамагӣ чанд дона олу гузоштаанд?» буд. Ҷавоби масъала «9 олу гузоштаанд» мебошад.

Марҳилаи дуюм: Омӯзиши масъалаҳои сода доир ба амали ҷамъ ва тарҳ:

1. Қодир 5 – то дафтари катак ва 3 – то дафтари якраха дошт. Қодир ҳамагӣ чандто дафтар дошт?

Дода шудааст:

Қ. – 5 – то дафтари катак

Қ. – 3 – то дафтари якраха

Ҳамагӣ - ?

Ҳал. Барои ҳалли ин масъала ба хонандагон бо ёрии амали ҷамъ мефаҳмонем.

$5 + 3 = 8$ – ҳамагӣ (дафтари катак ва якраха).

Ҷавоб: Қодир 8 - то дафтар дошт.

2. Гулбаҳор барои меҳмон дастархон ораста, аз ҷевон 5-то пиёла ва 3-то табақча гирифт. ӯ ҳамагӣ чандто пиёлаю табақча гирифт?

Дода шудааст:

П. - 5 –то

Т. – 3 –то

Ҳамагӣ - ?

Ҳал. Барои ҳалли ин масъала ба хонандагон бо ёрии амали ҷамъ мефаҳмонем.

$5 + 3 = 8$ ҳамагӣ (5 –то пиёла ва 3-то табақча).

Ҷавоб: Гулбаҳор 8-то пиёлаю табақча гирифт.

Масъалаи сода оид ба амали зарб ва тақсим

Масъалаи сода оид ба амали зарб, тақсим, асосан, дар синфҳои дуюм омӯзонида мешавад. Азбаски талабагон бо амалҳои зарб ва тақсим аввалин бор дучор мешаванд, ҳамаи кор аз фаҳмонида додани маънои амалҳои зарб ва тақсим оғоз мегардад. Дар вақти аввал ҳамаи маводҳои амалӣ бо воситаи асбобҳои аёнии ашёҳои пурра ҳал карда мешавад. Барои

фаҳмонида додани маънои амали зарб маводи ёфтани суммаи чамъшавандаҳои якхела ҳал карда мешавад. Масалан: 1- то китоб 30 дирам аст, 5 - то китоб чанд дирам аст? Ин масъаларо талабагон бо ёрии амали чамъ ҳал мекунанд:

$$30+30+30+30+30=150 \text{ (дирам)}$$

Аз ҳалли ин масъала талабагон медонанд ки аз сумма ва чамъшавандаҳои якхела иборат будааст. Баъди он ки чамъшавандаҳоро номбар мекунанд ва онҳоро мухтасар $30*5=150$ гуфта менависанд ва сетой 5 бор гирем, 150 мешавад гуфта мехонанд.

Машқҳои суммаро бо ҳосили зарб, ҳосили зарбро ба сумма иваз карда, иҷро мекунанд.

1) $5+5+5+5 = 5 * 4=20$

2) $3 * 4 = 3+3+3+3.$

Чамъшавандаи якхеларо зарбшаванда, шумораи онҳоро зарбкунанда ва суммаи онҳоро ҳосили зарб мешуморанд. Аломати зарб нуқта аст. Ҳамин тавр, бо маънои амали зарб ва вобастагии байни амалҳои чамъу зарб шинос мешаванд.

Ҳангоми фаҳмонидани маънои амали тақсим низ бо воситаи асбобҳои аёнӣ, асбобҳои ашёӣпурра кор кардан зарур аст.

Дар ин ҷо, албатта, ду навъи тақсим: тақсими бебоқия ва тақсим бо ҳиссаҳои баробарро фаҳмонидан лозим, масалан, 6 себро дутогӣ ба табақчаҳо гузоштаанд, ба чанд табақча себ гузоштаанд, барои амалан ҳал кардани ин масъала ҳар дафъа дутогӣ себ гирифта, ба як табақча мемонем.

Маълум мешавад, ки се табақча лозим будааст, ки онро ин тавр менависанд: $6:2= 3$

Масъаларо ин тавр мехонанд, 6 себро дутогӣ ба табақча монем, се табақча лозим мешавад.

Масъала оид ба тақсими ҳиссаҳои баробар 6 себро ба ду табақ тақсим карда гузоштаанд. Дар ҳар табақча чанд себ гузоштаанд, ки ин масъаларо низ амали тақсим кардан лозим. Барои ин ҳар сафар яктогӣ себ ба табақчаҳо мегузоранд, баъд маълум мешавад, ки ба ҳар табақча сетогӣ себ гузошта мешавад. Онро ин тавр менависем:

Агар себро ба ду табақча $6 : 2 = 3$ тақсим карда гузорем, ба ҳар 2 табақча сетогӣ себ мегузорем. Баъд ду намуди себро муқоиса мекунем. Пас аз фаҳмонидани маънои мушаххаси зарб ва тақсим доир ба ин амалҳо масъалаҳои зерин ҳал карда мешавад:

1. Масъалаҳо оид ба ёфтани тақсимшавандаи номаълум ва тақсимкунандаи номаълум;
2. Масъалаҳо оид ба муқоиса кардани ададҳо;
3. Масъалаҳо оид ба якчанд воҳид маротиба зиёд (кам) кардани адад;
4. Масъалаҳо оид ба бузургҳои мутаносибӣ (роста ва чаппа)

Марҳилаи сеюм: Масъалаҳои содаи роста

Яъне, гурӯҳҳои масъалаҳои матниеро чудо кардан мумкин аст, ки онҳо мазмунан ба таърифи (шарҳи) қабулкардаи яке аз амалҳои чамъ, тарҳ, зарб ё тақсим мувофиқат мекунанд. Ин гуна масъалаҳоро масъалаҳои содаи роста оид ба чамъ, тарҳ, зарб ё тақсим меномем. Масъалаҳои содаи роста дар низоми қабулкардаи таълим аввал ҳам ба сифати дохил намудани мафҳуми амал ва баъд, ҳам ба сифати воситаи мустақкамкунии он хизмат мекунанд.

Инак, ҳоло мо дорои ду намуди масъалаҳои содаи роста мебошем.

Ёфтани суммаи ду ва зиёда аз он қиматҳои як бузургӣ.

Масъала: Зариф 12 дона ва Зайнаб 4 дона себ чида, ба табақ гузоштанд. Дар табақ чанд дона себ шуд?

Навиштани ҳал: $12+4=16$ (себ).

Ҷавоб: дар табақ 16 дона себ шуд.

I. Ҳамчун бақия ёфтани фарқи ду қимати як бузургӣ.

Масъала: Дар табақ 16 дона себ буд. Зайнаб 4 дона себро гирифт. Дар табақ чанд дона себ монд?

Навиштани ҳал: $16 - 4 = 12$ (себ)

Намудҳои зерини масъалаҳои содаи роста маънои конкретии амалҳои зарб ва тақсими инъикос менамоянд.

II. Ёфтани суммаи якчанд қимати баробарии як бузургӣ (чамъшавандаҳо баробар).

Масъала: Зариф себ чида ба 2 табақча 6-тогӣ гузошт.

Зариф ҳамагӣ чандто себ овард?

Навиштани ҳал: $6 \times 2 = 12$ (себ).

III. Тақсим ба қисмҳои баробар.

Масъала: Зариф 12 дона себ чида, онҳоро ба 2 табақча баробар гузошт. Зариф ба ҳар табақча чандтогӣ себ монд?

Навиштани ҳал: $12 : 2 = 6$ (себ)

IV. Таксим аз рӯи мазмун.

Масъала: Зариф 12 дона себ чида, онҳоро 6-тоғӣ ба табақчаҳо гузошт. Чандто табақча лозим шуд?

Навиштани ҳал: $12 : 6 = 2$ (табақча).

V. Якчанд воҳид зиёд кардани ягон қимати бузургӣ.

Масъала: Зайнаб 4 дона Зариф назар ба \bar{y} 8 дона зиёдтар себ чиданд. Зариф чанд дона себ чидааст?

Навиштани ҳал: $4 + 8 = 12$ (себ).

I. Якчанд воҳид кам кардани ягон қимати бузургӣ

Масъала: Зариф 12 дона ва Зайнаб назар ба \bar{y} 8 дона камтар себ чиданд. Зайнаб чанд дона себ чидааст?

Навиштани ҳал: $12 - 8 = 4$ (себ).

II. Муқоисаи фарқии ду қимати якбузургӣ.

Ин намуди масъалаҳо ду ҳолат дорад:

A) Зариф 12 дона ва Зайнаб 4 дона себ чиданд. Зариф назар ба Зайнаб чанд дона зиёд себ чидааст?

B) Зариф 12 дона ва Зайнаб 4 дона себ чиданд. Зайнаб назар ба Зариф чанд дона камтар себ чидааст?

Навиштани ҳалли ҳар дуи ин масъалаҳо як хел аст: $12 - 4 = 8$ (себ).

III. Якчанд маротиба зиёд кардани ягон қимати бузургӣ.

Масъала: Зайнаб 4 дона ва Зариф назар ба \bar{y} 3 маротиба зиёдтар себ чид. Зариф чанд дона себ чидааст?

Навиштани ҳал: $4 \times 3 = 12$ (себ).

IV. Якчанд маротиба кам кардани ягон қимати бузургӣ.

Масъала: Зариф 12 дона ва Зайнаб назар ба \bar{y} 3 маротиба зиёдтар себ чид. Зайнаб чанд дона себ чидааст?

Навиштани ҳал: $12 : 3 = 4$ (себ).

V. Муқоисаи каратии ду қимати як бузургӣ.

Ин намуди масъалаҳо ҳам ду ҳолат дорад:

A) Зариф 12 дона ва Зайнаб 4 дона себ чиданд. Зариф назар ба Зайнаб чанд маротиба зиёдтар себ чидааст?

B) Зариф 12 дона ва Зайнаб 4 дона себ чиданд. Зайнаб назар ба Зариф чанд маротиба камтар себ чидааст?

Навиштани ҳалли ҳардуи ин масъалаҳо як хел аст: $12 : 4 = 3$ (маротиба).

Марҳилаи чорум: Масъалаҳои содаи роста

Ғайр аз масъалаҳои содаи роста ва содаи асосӣ боз якчанд намуди масъалаи сода ҳастанд, ки мазмуни математикии онҳо бевосита ба маънои мушаххасии ин ё он амал мувофиқат намекунанд, вале ҳалли онҳоро ба воситаи он амал ифода намудан мумкин аст. Ин намудҳои масъалаҳоро масъалаҳои содаи чаппа меномем.

Ин намуди масъалаҳои содаро номбар мекунем:

XII. Ёфтани тарҳшавандаи номаълум аз рӯи тарҳкунанда ва фарқи (бақияи) маълум.

Масъала: Дар табақ якчанд себ буд. Баъд аз он ки Зайнаб 4 дона себро гирифт, дар табақ 12 дона себ монд. Дар табақ аввал чанд дона себ буд?

Навиштани ҳал: $4 + 12 = 16$ (себ).

XIII. Ёфтани чамъшавандаи номаълум аз рӯи сумма ва чамъшавандаи маълум.

Ин намуди масъалаҳо ҳам ду ҳолат дорад:

A) Зариф якчанд дона себ чида, ба табақ гузошт. Баъд аз он ки Зайнаб ҳам 4 дона себ оварду ба табақ гузошт, дар он ҷо 16 дона себ шуд. Зариф чанд дона себ чидааст?

Навиштани ҳал: $16 - 4 = 12$ (себ).

B) Зариф 12 дона себ чида, ба табақ гузошт. Баъд аз он ки Зайнаб ҳам якчанд себ овард, дар табақ 16 дона себ шуд. Зайнаб чанд дона себ чидааст?

Навиштани ҳал: $16 - 12 = 4$ (себ).

XIV. Ёфтани тарҳкунандаи номаълум аз рӯи тарҳшаванда ва фарқи (бақияи) маълум.

Масъала: Дар табақ 16 дона себ буд. Баъд аз он ки Зайнаб якчанд себро гирифт, дар онҷо 12 дона себ монд. Зайнаб чанд дона себ гирифтааст?

Навиштани ҳал: $16 - 12 = 4$ (себ).

XV. Ёфтани қимати калони бузургӣ аз рӯи қимати хурди бузургӣ ва нисбати фарқии он ба қимати калони бузургӣ.

Масъала: Зайнаб 4 дона себ чид, ки назар ба себҳои Зариф чидагӣ 8 дона камтар буд. Зариф чанд дона себ чидааст?

Навиштани ҳал: $4 + 8 = 12$ (себ).

XVI. Ёфтани қимати хурди бузургӣ аз рӯи қимати калони бузургӣ ва нисбати фарқии он ба қимати хурди бузургӣ.

Масъала: Зариф 12 дона себ чид, ки ин назар ба себҳои Зайнаб чидагӣ 8 дона камтар буд. Зайнаб чанд дона себ чидааст?

Навиштани ҳал: $12 - 8 = 4$ (себ).

XVII. Ёфтани қимати калони бузургӣ аз рӯи қимати хурди бузургӣ ва нисбати қаратии он ба қимати калони бузургӣ.

Масъала: Зайнаб 4 дона себ чид, ки ин назар ба себҳои Зариф чидагӣ 3 маротиба камтар буд. Зариф чанд дона себ чидааст?

Навиштани ҳал: $4 \times 3 = 12$ (себ).

XVIII. Ёфтани қимати хурди бузургӣ аз рӯи қимати калони бузургӣ ва нисбати қаратии он ба қимати хурди бузургӣ.

Масъала: Зариф 12 дона себ чид, ки ин назар ба себҳои Зайнаб чидагӣ 3 маротиба зиёдтар аст. Зайнаб чанд дона себ чидааст?

Навиштани ҳал: $12 : 3 = 4$ (себ). (1, с.24–26)

Марҳилаи панҷум: Масъалаҳои сегона

Ҳаминро гуфтан лозим аст, ки дар таълими математикаи синфҳои ибтидоӣ ғайр аз масъалаи сода ва мураккаб, масъалаҳои сегона доир ба мавзӯи “суръат, вақт, масофа” ва “нарх, миқдор, арзиш” ҳам омӯзонидани мешавад.

Таъриф: Масъалаи сегона гуфта чунин масъаларо меноманд, ки он аз се мафҳуми асосӣ иборат аст.

Масъалаҳои сегона дар синфҳои ибтидоӣ бо чунин мафҳумҳо: «Нарх, миқдор, арзиш» ва «Масофа, суръат, вақт» таълим дода мешавад.

Бинобар он, дар таълими математикаи синфҳои ибтидоӣ омӯзонидани масъалаҳои мутаносиби ҳамагӣ шашто ҳастанд, аз ҷумла: доир ба «Нарх, миқдор ва арзиш» якто масъалаи мутаносиби роста ва дуто масъалаи мутаносиби чаппа ва ба «Масофа, суръат ва вақт» якто масъалаи мутаносиби роста ва дуто масъалаи мутаносиби чаппа таълим дода мешавад[5, с. 42].

Масалан: доир ба ҳаракат: суръат, вақт ва масофа.

Ҳоло масъалаҳо доир ба ҳаракат, яъне $S = V \cdot t$ – ро бо ченакаш ва ба чадвали зерин дида мебароем:

№	СУРЪАТ	ВАҚТ	МАСОФА
	V	t	S
	$V = S : t$	$t = S : V$	$S = V \cdot t$
1.	$V = 120 \text{ км} : 2 \text{ соат} = 60 \text{ км} / \text{с}$	$t = 2 \text{ соат}$	120 км
2.	60 км/с	$t = 120 \text{ км} : 60 \text{ км} / \text{с} = 2 \text{ соат}$	120 км
3.	60 км/с	2 соат	$S = 60 \text{ км} / \text{с} \cdot 2 \text{ соат} = 120 \text{ км}$.

Чадвали №1. Намунаи масъала доир ба ҳаракат

Эзоҳ:

1.Қоида: Барои ёфтани суръат, масофаро ба вақт тақсим кардан зарур аст.

2.Қоида: Барои ёфтани вақт, масофаро ба суръат тақсим кардан зарур аст

3.Қоида: Барои ёфтани масофа, суръатро ба вақт зарб кардан зарур аст.

Марҳилаи омӯзиши масъалаҳои матнӣ дар ибтидоӣ курси математикаи синфҳои ибтидоӣ ба хонандагони хурдсол аҳамияти калон дорад. Бинобар он, вазифаи асосии ҳалли масъалаҳои матнӣ пеш аз ҳама, бо ёрии амалҳои риёзӣ, саволу ҷавоб, шиносӣ бо мафҳуми нави риёзӣ, аз сужети он тартиб додани ифодаи математикӣ ва муодила, ташаккул додани нутқи эҷодӣ, бедор кардани шавқи хонандагони хурдсол ва тарбия мебошад.

Хулоса, тавассути ҳалли масъалаҳо дар хоҳири хонандагони хурдсол мафҳумҳои асосии математика, қонунҳо ва хосияти асосии математика нақш мебаранд. Ҳамаи ин ба омӯзиши дурусту амиқи мавод, ташаккули ҷаҳонбинии илмии хонандагони хурдсол ва рушди тафаккури математикӣ ва мантиқии онҳо мусоидат мекунад.

ПАЙНАВИШТ:

1. Атохонов, Р. Масъалаҳои сода дар синфҳои ибтидоӣ / Р. Атохонов. - Душанбе, 1986. – 68с.
2. Бантова, М.А. Методика преподавания математики в начальных классах / М.А. Бантова, Г.В. Бельтюкова. – М.: Просвещение, 1984. – 335 с.
3. Барномаҳои синфҳои ибтидоӣ 1- 4. - Душанбе, 2014.- 66с.
4. Белошистая, А.В. Методика обучения математике в начальной школе (Курс лекций) / А. В. Белошистая. - М., 2006 г.- 454 с.
5. Бурхонов, Қ.Т. ва диг. Маҷмӯаи мисол масъалаҳо доир ба методикаи таълими математикаи синфҳои ибтидоӣ / Қ.Т. Бурхонов. - Хучанд, 2019.- 104 с.
6. Бурхонов, Қ.Т. Практикуми курси мактабии математика / Қ.Т. Бурхонов. - Хучанд, 2017.- 164 с.
7. Бурхонов, Қ.Т. Курси махсус аз методикаи таълими математикаи синфҳои ибтидоӣ / Қ.Т. Бурхонов. - Хучанд, 2015.- 252с.
8. Бурхонов, Қ.Т. Ҳалли масъалаҳои типикӣ / Қ.Т. Бурхонов. - Хучанд, 2011.- 52с.
9. Курманалина, Ш. Методика преподавания математики в начальных классах: учебное пособие / Ш Курманалина. - Астана, 2011.- 208с.
10. Нугмонов, М. Роҳнамои фанни математика барои синфи 3-юм барои омӯзгорони синфҳои ибтидоӣ муассисаҳои таҳсилоти умумӣ / М. Нугмонов, Э. Чонмирзоев, Б. Нусратов, Ш. Бобоева, М. Одилова, О. Шуайбова. - Душанбе, Маориф, 2016.- 168с.
11. Осимов, Қ.У. Методҳои ҳалли масъалаҳои математикӣ / Қ.У. Осимов, Л.М. Фридман. - Душанбе, 1987.- 208с.
12. Ҳамидова, А. Математика. Китоби дарсӣ барои синфи 4 / А. Ҳамидова, Д. Назаров. - Душанбе, 2012.- 242с.

REFERENCES:

1. Atokhonov R. Simple tasks in the primary grades / Atokhonov R. - Dushanbe, 1986. – 68 p.
2. Elementary school programs 1- 4./ Program - Dushanbe, 2014. - 66 p.
3. Bantova, M.A., Belyukova G.V. Mathematics teaching methodology in primary classes / M.A. Bantova - M.: Enlightenment, 1984. - 335 p.
4. Beloshistaya Anna Vitalevna. Mathematics learning technique in elementary school. (Lecture course) / Beloshistaya A. V. M.: 2006.- 454 p.
5. Burkhanov K.T. A special cause on the methodology of teaching elementary mathematics / Burkhanov K.T. - Khujand, 2015.- 252p.
6. Burkhanov K.T. Solving typical problems / Burkhanov K.T. - Khujand, 2011.- 52p
7. Burkhanov K.T. Practical course of mathematics school / Burkhanov K.T. - Khujand, - 2017.- 164 p.
8. Burkhanov K.T. and others. A set of problems on the methodology of teaching mathematics in primary school / Burkhanov K.T. - Khujand, 2019.- 104 p.
9. Kurmanalina Sh. Methods of teaching mathematics in the beginning classes. Textbook / Kurmanalina Sh. - Astana, 2011.- 208p.
10. Xamidova A. and others. Mathematics for 4th grades / Xamidova A. - Dushanbe, 2012.- 242p.
11. Osimov K.U., Fridman L.M. Methods for solving mathematics / Osimov K.U. - Dushanbe, -1987.- 208p.
12. Hamidova, A. Mathematics. Textbook for class 4 / A. Hamidova, D. Nazarov. - Dushanbe, 2012.- 242 p.